

Zárójelentés „A muraközi uradalom 17-18. századi gazdaság- és társadalomtörténetének forrásai (forráspublikáció) I.” című pályázatáról
(T 046069 TRT nyilvántartási szám)

1. A pályázat célja:

A pályázat beadásakor annak célját abban jelöltük meg, hogy összegyűjtse, a 17. századra vonatkozóan pedig publikálásra készítse elő a muraközi uradalom 17-18. századi gazdaság- és társadalomtörténetének forrásait. A Muraköz, a muraközi uradalom sorsa megyei, országos és nemzetközi jelentőséggel is bírt. A Zrínyi család kezén Zala vármegye egyik legvédelettebb, legsűrűbben lakott területe maradt. Lakói főként horvátok és magyarok voltak. Földesura a 17-18. században többnyire a megye főispáni tisztét is betöltötte. A 17. század közepétől külön fő- és alszolgabírója, esküdtje volt. A 18. század első felére önálló járássá alakult. A trianoni békeszerződést követően az uradalom területe Magyarország határain kívülre került. Ma néhány elcsatolt község kivételével Horvátország területén fekszik.

2. A levéltári kutatások helyszínei:

Ausztria: Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Hofkammerarchiv, Graz, Steiermärkisches Landesarchiv.¹ Magyarország: Magyar Országos Levéltár, Zala Megyei Levéltár. Az évek során előzetes tájékoztatást kérve több alkalommal is megkerestük írásban a Horváth Nemzeti Levéltárat és a Horvát Egyetemi Könyvtárat. Mivel választ nem kaptunk, és úgy tűnik, a szakirodalom² már hasznosította az ott fellelhető, bennünket érdeklő iratanyagot, a tervezett forrásfeltárás elmaradt.

3. Az összegyűjtött és a közölni kívánt források

A lemásoltatott iratok évköre 1638-1856, az átírtaké 1638-1768. A kutatások több szempontból is módosítottak az eredeti elképzeléseken. Kezdetben úgy gondoltuk, a birtokosváltozásokhoz kapcsolódva a kötet az 1671-től 1791-ig tartó korszakra vonatkozó forrásokat adja majd közre.³ A munka során jelentős mennyiségű irat került elő a 17. század végéről, jóval kevesebb az Althan érából. Az Althan családnak a Benyovszky család iratai között fennmaradt töredék levéltára mindössze 46 oldal.⁴ A MOL Urbaria et Conscriptioes állaga nem tartalmaz összeírásokat az Althan korszakra vonatkozóan, a Zala Megyei Levéltárban található dicális összeírások sora pedig 1770-el indul. A Festetics család levéltárában találhatóak ugyan olyan iratok, amelyek az 1791 előtti időszakra vonatkoznak, de a korszak gazdaság- és birtoktörténete csak az országos összeírások, illetve az úrbérrendezéshez kapcsolódó források alapján kutatható. Ez utóbbiak jelentős részben már

¹ A levéltárral felvettük a kapcsolatot. Tájékoztatásuk szerint olyan, a Zrínyi családdal kapcsolatos iratokat őriznek, amelyek politikátörténeti jellegűek, nem illeszkednek tervezett kötetünk profiljába. A stajer kamara irataira vonatkozó kérdéseinkre nem kaptunk választ. Az iratanyag feltérképezését továbbra sem adtuk fel, azonban az adott korszakra vonatkozóan több forrás állt rendelkezésre a Hofkammerarchivban, így a grazi kutatást egyelőre elhalasztottuk.

² Lásd elsősorban a Bene Sándor-Hausner Gábor szerkesztette: A Zrínyiek a magyar és horvát történelemben kötet egyes tanulmányait.

³ A kamara 1671-ben kobozta el Zrínyi Pétertől a Wesselényi-féle összeesküvésben való részvétele miatt az uradalom rá eső részét, 1719-ben kapta meg a Muraközt III. Károly kegyence, a birodalmi elithez tartozó Althan János gróf. A családtól annak 18. század végi eladósodását követően a Festetics család vásárolta meg 1791-ben az uradalmat.

⁴ MOL, P 47 (11. csomó/29. Új jelzet: 17. csomó/30.) Benyovszky család levéltára/Rokon és idegen családok iratai: Althann család levéltára, 1719-1856. 1-46. p

közlésre, illetve feldolgozásra kerültek az egyik pályázó, Horváth Zita munkájaként.⁵ Mivel az 1715-ös összeírás adatai időközben hozzáférhetővé váltak a nagy nyilvánosság számára,⁶ úgy döntöttünk, hogy az 1720. évi országos adóösszeírásból mintavétel alapján kiemelt csáktornyai összeírással⁷, illetve a városnak a 9. kérdőpontra adott válaszaival (1768) zárjuk a kötetet. A lehetőségek függvényében tervezzük egy második, 18-19. századi forrásokat tartalmazó kötet összeállítását.

A kutatások során olyan forrástípusokat kerestünk, amelyek az uradalom gazdálkodásába, népességének életébe engednek betekintést, lehetőséget teremtve az életmódjukban, földesurukhoz való viszonyukban beállott változások nyomon követésére.⁸ A keresés azonban minden olyan forrásra kiterjedt, ami hasznosítható adatokat tartalmaz a dominium történetére, tulajdonosaira, bérllőire vonatkozóan. Bár a gazdaság- és társadalomtörténetben *kevésbé* játszanak szerepet az esemény-, ill. politikatörténeti megközelítések, Muraköz esetében nem tekinthettünk el ezek vizsgálatától sem.

Az átirrt források terjedelme a bevezetőkkel, a később elkészítendő mutatókkal és a 4. pontban említett mellékletekkel mintegy 14 szerzői ív. A lemásolt iratokról külön jegyzék készült.

4. Bevezetők, mutatók, egyéb mellékletek

A bevezető tanulmány tartalmazza a szakirodalmi előzményeket, az uradalom birtoklás- és társadalomtörténetére, gazdaságtörténetére vonatkozó adatokat. Közli a források kiválogatásának, átírásának a szerzők által meghatározott alapelveit, a mutatózás módját, a kötet használatára vonatkozó legfontosabb útmutatásokat. Az átirrt forrásokat fejregesztéssel láttuk el. A forrásközlést hely- név- és tárgymutató, irodalom- és rövidítésjegyzék, az uradalomhoz tartozó helységek jegyzéke, térkép, valamint glossarium és a mértékegységek táblázata egészíti ki. A névmutatóban az egyes jobbágyságok neve nem kerül mutatózásra, csak azon oldalak kerülnek megadásra, ahol tömegesen szerepelnek. Az egyes források terjedelme miatt a végleges mutatók csak a betördelést követően készíthetők el.

5. Munkatársak

A pályázat beadóin kívül a források átírásában részt vett az azóta elhunyt Tirnitz József, a Soproni Levéltár nyugalmazott levéltárosa, a források összeolvasásában pedig Gyulai Éva, a Miskolci Egyetem intézetvezető egyetemi docense.

6. Közleményjegyzék

Az elmúlt években a témára vonatkozóan a következő közlemények jelentek meg:

1. *Horváth Zita*: A Zala megyei parasztság helyzete a 18. században az úrbérrendezés forrásainak tükrében = Korall 19-20. 2005. május 132-160.
2. *Horváth Zita – Turbuly Éva*: A Muraközi uradalom 17-18. századi gazdaság- és társadalomtörténetének forrásai In: Levéltári Szemle 55. (2005) 4. 71-80. [2006.]
3. *Horváth Zita*: Paraszti vallomások Zalában II. A Mária Terézia-kori úrbérrendezés kilenc kérdőpontos vizsgálata Zala megye egerszegi, lövői és muraközi járásában. Zala Megyei Levéltár, Zalai Gyűjtemény 60. Zalaegerszeg, 2006.

⁵ Az úrbérrendezéskor a Muraköz már önálló járása volt Zala megyének. Horváth Zita: Paraszti vallomások Zalában II. A Mária Terézia-kori úrbérrendezés kilenc kérdőpontos vizsgálata Zala megye egerszegi, lövői és muraközi járásában. Zala Megyei Levéltár, Zalai Gyűjtemény 60. Zalaegerszeg, 2006.

⁶ MOL, P 277: A Festetics család Keszthelyi Levéltára, Csáktornyai uradalom, Az 1715. évi országos adóösszeírás. DVD ROM. Szerk.: H. Németh István. Bp., Arcanum, 2004..

⁷ ZML, IV. 9. A. Általános adóösszeírások, 1720. évi adóösszeírás, Csáktornya: 3. doboz, Ö. 21/A

⁸ Ezek főként urbáriumok, conscriptiok, aestimatiok, specificatiok

4. Horváth Zita: Urbérrendezés a muraközi uradalomban In: Tanulmányok az egyetemes és magyar történelem köréből V. Nyíregyháza, 2006. 45-63.

7. Hasznosíthatóság

A pályázati cél a muraközi uradalomra vonatkozó 17-18. századi gazdaság- és társadalomtörténeti források lehető legszélesebb körű felkutatása, lemásoltatása, majd a többszemponútú válogatást követően az arra érdeemesek átírása, forráskiadásra történő előkészítése volt. A lemásolt iratok a Zala Megyei Levéltár kéziratárájában kerülnek elhelyezésre, a kutatás számára hozzáférhetően. Az intézmény a kötet megjelentetését beállította kiadványtervébe. Az NKA Levéltári Kollégiuma pályázati kiírásaitól függően 2008/2009 folyamán kerül sor a lektorálására, betördelésére, a mutatók véglegesítésére, a kinyomtatásra. Mivel a muraközi uradalom területe ma Horvátországhoz tartozik, a megjelenő kiadvány a horvát történetírás érdeklődésére is számot tarthat.. A benne közölt források adatainak feldolgozása és a kapcsolódó szakirodalmi és forráskutatás jelentős előrelépést hozott mind az 1671 és 1719 közötti időszak eddig kevésbé ismert birtoklástörténeti vonatkozásainak, mind a korszak társadalom- és gazdaságtörténeti folyamatainak feltárásában.